

Rhif: WG18848

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

www.cymru.gov.uk

Llywodraeth Cymru

Dogfen Ymgynghori

Safonau arfaethedig mewn perthynas â'r Gymraeg

Dyddiad cyhoeddi: 6 Ionawr 2014

Safonau arfaethedig mewn perthynas â'r Gymraeg

- Cynulleidfa** Mae'r ddogfen hon wedi'i hanelu at gynghorau bwrdeistref sirol a chynghorau sir yng Nghymru, awdurdodau parciau cenedlaethol a Gweinidogion Cymru. Mae'r ddogfen hefyd o ddiddordeb i ddefnyddwyr gwasanaethau sy'n cael eu darparu gan y sefydliadau yma.
- Trosolwg** Mae'r safonau arfaethedig wedi cael eu datblygu i osod dyletswyddau ar gynghorau bwrdeistref sirol a chynghorau sir yng Nghymru, awdurdodau parciau cenedlaethol a Gweinidogion Cymru.
- Camau i'w cymryd** Bydd y ddogfen hon yn sail ar gyfer ymchwiliad safonau Comisiynydd y Gymraeg, ac ymarferiad Llywodraeth Cymru i gasglu tystiolaeth er mwyn llunio Asesiad Effaith Rheoleiddiol.
- Rhagor o wybodaeth** Dylid cyfeirio ymholiadau am y ddogfen hon at:
Uned y Gymraeg
Yr Adran Addysg a Sgiliau
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ
Ffôn: 0300 0604400
e-bost: unediaithgymraegwelshlanguageunit@cymru.gsi.gov.uk
- Copïau ychwanegol** Mae'r ddogfen hon ar gael o wefan Llywodraeth Cymru yn www.cymru.gov.uk/ygymraeg

Cynnwys

Cyflwyniad	2
Safonau cyflenwi gwasanaethau	4
Safonau llunio polisi	19
Safonau gweithredu	21
Safonau hybu	25
Safonau cadw cofnodion	26

Cyflwyniad

Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn moderneiddio'r fframwaith cyfreithiol ynghylch defnyddio'r Gymraeg wrth ddarparu gwasanaethau cyhoeddus.

Bydd y set gyntaf o safonau, sy'n cael eu cynnig yn y ddogfen hon, yn canolbwyntio ar gynghorau bwrdeistref sirol a chynghorau sir yng Nghymru, awdurdodau parciau cenedlaethol a Gweinidogion Cymru.

Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn galluogi Gweinidogion Cymru i bennu safonau ymddygiad sy'n ymwneud â'r Gymraeg. Bydd safonau yn graddol gymryd lle'r system bresennol o gynlluniau iaith, y darperir ar eu cyfer gan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993.

Gall Gweinidogion Cymru, trwy reoliadau, bennu pum math penodol o safonau.

- Bydd **safon cyflenwi gwasanaethau** yn fath o ddyletswydd a osodir er mwyn hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg neu er mwyn sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg yn yr amgylchiadau canlynol: pan fydd personau sy'n ddarostyngedig i'r safon yn cyflenwi gwasanaethau i eraill, neu pan fyddant yn delio ag eraill mewn cysylltiad â chyflenwi'r gwasanaethau hynny.
- Bydd **safon llunio polisi** yn fath o ddyletswydd a fydd yn ei gwneud yn ofynnol i bersonau ystyried effaith eu penderfyniadau polisi ar gyfleoedd i bersonau eraill ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.
- Bydd **safon gweithredu** yn fath o ddyletswydd a osodir er mwyn hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg mewn perthynas â pherson wrth iddo arfer ei swyddogaethau, neu wrth iddo gynnal busnes neu ymgymeriad arall.
- Bydd **safon hybu** yn fath o ddyletswydd a osodir mewn perthynas â chymryd camau i hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg yn ehangach.
- Bydd **safon cadw cofnodion** yn fath o ddyletswydd a osodir er mwyn cadw a chynnal manylion ynghylch cydymffurfio â'r pedair safon arall, yn ogystal ag unrhyw gwynion eraill yn ymwneud â'r iaith.

Wrth baratoi'r safonau, cadwyd mewn cof yr egwyddorion a lywiodd y broses o ddatblygu Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Ymhlith y rhain roedd:

- sicrhau hawliau clir i siaradwyr Cymraeg mewn perthynas â gwasanaethau Cymraeg. I'r perwyl hwnnw rydym wedi datblygu safonau sy'n rhai clir a manwl
- sicrhau bod y safonau mor glir â phosibl o ran yr hyn y mae angen i sefydliadau ei wneud yn ymarferol i gydymffurfio â nhw, fel bod personau mor sicr â phosibl ynghylch beth i'w ddisgwyl o ran gwasanaethau Cymraeg
- sicrhau gwell cysondeb rhwng sefydliadau, yn enwedig rhwng sefydliadau yn yr un sector, o ran darparu gwasanaethau Cymraeg
- sicrhau bod unrhyw ddyletswyddau a osodir ar sefydliadau yn unol â safonau'r Gymraeg yn rhai rhesymol a chymesur
- sicrhau bod y safonau'n cael eu gorfodi'n effeithiol.

Mae'r safonau wedi'u drafftio gan gadw mewn cof yr egwyddorion o fod yn rhesymol ac yn gymesur. Yn achos rhai gwasanaethau, rydym wedi datblygu detholiad o safonau sy'n gofyn am wahanol lefelau o ddarpariaeth.

Bydd Comisiynydd y Gymraeg yn cynnal ymchwiliad safonau mewn perthynas â chynghorau bwrdeistref sirol a chynghorau sir yng Nghymru, awdurdodau parciau cenedlaethol a Gweinidogion Cymru. Yn unol â gofynion Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, bydd Comisiynydd y Gymraeg yn rhoi hysbysiad rhagymchwilio i'r sefydliadau perthnasol o leiaf 14 o ddiwrnodau cyn dechrau ar yr ymchwiliad. Bydd yr hysbysiad hwn yn datgan bwriad Comisiynydd y Gymraeg i gynnal ymchwiliad safonau, ynghyd â phennu pwnc yr ymchwiliad safonau.

Safonau cyflenwi gwasanaethau

Cyflwyniad

1. Yn unol ag Adran 28 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011, ystyr 'safon cyflenwi gwasanaethau' yw safon:
  - sy'n ymwneud â gweithgaredd cyflenwi gwasanaethau, ac
  - y bwriedir iddi hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg, neu weithio tuag at sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg, pan gyflawnir y gweithgaredd hwnnw.
2. Yn ôl Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, ystyr 'gweithgaredd cyflenwi gwasanaethau' yw bod person yn:
  - cyflenwi gwasanaethau i berson arall, neu
  - delio ag unrhyw berson arall mewn cysylltiad â chyflenwi gwasanaethau:
    - i'r person arall hwnnw, neu
    - i drydydd person.
3. Bwriad safonau cyflenwi gwasanaethau yw hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg, neu weithio tuag at sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg.
4. Pan fydd Gweinidogion Cymru yn gwneud safon cyflenwi gwasanaethau yn benodol gymwys i berson, rhaid iddynt ddarparu bod yr holl safonau cyflenwi gwasanaethau sy'n ymwneud â'r gweithgareddau yn Atodlen 9 a gyflawnir gan y person (ac i'r graddau y mae'n eu cyflawni) yn benodol gymwys i'r person hwnnw. Dyma'r gweithgareddau a restrir yn Atodlen 9:
  - gohebiaeth
  - galwadau ffôn
  - llinellau cymorth a chanolfannau galwadau
  - cyfarfodydd personol
  - cyfarfodydd cyhoeddus
  - cyhoeddusrwydd a hysbysebu
  - arddangosfeydd cyhoeddus
  - cyhoeddiadau
  - ffurflenni
  - gwefannau a gwasanaethau ar-lein
  - arwyddion
  - derbyn ymwelwyr
  - hysbysiadau swyddogol
  - dyfarnu grantiau
  - dyfarnu contractau
  - codi ymwybyddiaeth o'r gwasanaethau Cymraeg sydd ar gael.
5. Rydym wedi cymryd, wrth baratoi'r ddogfen hon, fod yr holl weithgareddau a restrir yn Atodlen 9 yn rhai y bydd awdurdodau lleol Cymru, parciau cenedlaethol Cymru a Gweinidogion Cymru yn eu cyflawni. Rydym, felly, wedi cyflwyno

safonau arfaethedig ar gyfer pob un o'r gweithgareddau hyn. Rydym hefyd wedi cynnwys safonau ar gyfer gwasanaethau yn ychwanegol i'r rhai a restrir yn Atodlen 9, sef:

- digwyddiadau cyhoeddus
- hunaniaeth gorfforaethol a brandio
- cyrsiau
- systemau sain cyhoeddus
- cronfa ddata.

6. Dim ond mewn perthynas â gweithgareddau cyflenwi gwasanaethau sefydliad y bydd y safonau cyflenwi gwasanaethau a gynigir yn y ddogfen hon yn gymwys. At bwrpas safonau arfaethedig yn y ddogfen ymchwiliad safonau hon, defnyddir y gair 'sefydliad' i olygu'r 'person' sy'n darparu gwasanaethau. Gelwir y rheini sy'n derbyn gwasanaethau yn 'berson' neu'n 'bersonau'.

Safonau arfaethedig ar gyfer gohebiaeth

Sylwadau: At ddibenion y safonau hyn, mae 'gohebiaeth' yn cynnwys gohebu drwy lythyr, drwy neges destun, drwy e-bost, neu drwy destun gan ddefnyddio'r cyfryngau cymdeithasol. Pan fo deunyddiau a grëwyd gan y sefydliad y mae'r safonau hyn yn gymwys iddo yn cael eu hamgáu gyda'r ohebiaeth, dylid eu hanfon yn unol ag unrhyw safonau sy'n ymwneud â 'chyhoeddiadau' sy'n gymwys i'r sefydliad dan sylw. Ni fydd y safonau ar gyfer 'gohebiaeth', nac unrhyw safonau sy'n gymwys i'r sefydliad ar gyfer 'cyhoeddiadau', yn berthnasol i ddeunyddiau o'r fath nad ydynt wedi cael eu creu gan y sefydliad.

a) Ateb gohebiaeth

Safon arfaethedig:

[1] Rhaid i sefydliad sy'n derbyn unrhyw ohebiaeth Gymraeg ei hateb yn Gymraeg, os oes angen ateb, oni bai fod y person wedi dweud ei bod yn well ganddo beidio â derbyn ateb yn Gymraeg.

b) Cychwyn gohebu

(i) Gohebu ag un person:

Y senario gyntaf: i ymdrin ag amgylchiadau pan fu'n ofynnol i'r sefydliad gydymffurfio â safonau [84] ac [85] [safon sy'n ei gwneud yn ofynnol i'r sefydliad gadw cofnod o bersonau sydd wedi nodi eu bod yn dymuno cael gwasanaethau yn Gymraeg] a bod y cofnodion a gedwir i gydymffurfio â'r safon honno yn dangos bod y person yn dymuno cael gohebiaeth yn Gymraeg neu sy'n cynnwys fersiwn Gymraeg.

Safonau arfaethedig:

[2] Rhaid i'r ohebiaeth gael ei hanfon yn Gymraeg pan fo person wedi nodi ei fod yn dymuno cael gohebiaeth yn Gymraeg.

[3] Rhaid i'r ohebiaeth gael ei hanfon ar ffurf sy'n cynnwys fersiwn Gymraeg pan fo person wedi dweud ei fod yn dymuno cael gohebiaeth sy'n cynnwys fersiwn Gymraeg.

Yr ail senario: i ymdrin ag amgylchiadau pan na fu'n ofynnol i'r sefydliad gydymffurfio â safonau [84] ac [85] [safon sy'n ei gwneud yn ofynnol i'r sefydliad gadw cofnod o bersonau sydd wedi nodi eu bod yn dymuno cael gohebiaeth yn Gymraeg] ac felly efallai na fydd y sefydliad yn gwybod a yw'r person yn dymuno cael gohebiaeth yn Gymraeg neu sy'n cynnwys fersiwn Gymraeg ai peidio.

Safon arfaethedig:

[4] Pan nad yw'r person wedi nodi ei fod yn dymuno cael gohebiaeth yn Gymraeg, rhaid i'r sefydliad sicrhau fod gohebiaeth, pan fo'n cael ei hanfon yn Saesneg, yn cael ei hanfon yn Gymraeg ar yr un pryd.

(ii) Gohebu â sawl person (e.e. anfon cylchlythyr):

Safon arfaethedig:

[5] Pan fo gohebiaeth yn cael ei hanfon yn Saesneg, rhaid iddo gael ei hanfon yn Gymraeg ar yr un pryd.

c) Safonau cyffredinol sy'n ymwneud â gohebiaeth

Safonau arfaethedig:

[6] Rhaid llofnodi'r fersiwn Gymraeg o lythyr.

[7] Pan fo neges e-bost yn cael ei hanfon, a'i bod yn cynnwys llofnod electronig, rhaid i'r llofnod hwnnw fod yn Gymraeg.

[8] Rhaid i'r sefydliad ddatgan ei fod yn croesawu gohebiaeth Gymraeg ac y bydd yn gohebu drwy gyfrwng y Gymraeg. Rhaid iddo ddatgan na fydd ysgrifennu ato yn Gymraeg, ohono'i hun, yn arwain at oedi wrth ddelio â'r ohebiaeth. Rhaid i'r geiriad hwn fod ar:

- hafan y wefan
- gohebiaeth a ffurflenni
- arwyddion mewn derbynfeydd
- hysbysiadau swyddogol a chyhoeddiadau sy'n gwahodd personau i ymateb.

Safonau arfaethedig ar gyfer galwadau ffôn

Sylwadau: Mae'r safonau canlynol yn ymwneud â galwadau i switsfwrdd neu dderbynfa sefydliad, a/neu alwadau uniongyrchol i gyflogeion neu weithwyr eraill nad ydynt yn gweithio ar switsfwrdd neu dderbynfa.

a) Galwadau i brif switsfwrdd sefydliad

Safonau arfaethedig:

[9] Rhaid i'r switsfwrdd ddelio yn Gymraeg â galwadau pan fo'r gwasanaeth ar agor.

[10] Rhaid i'r sefydliad ddarparu switsfwrdd a fydd yn delio yn Gymraeg â galwadau.

[11] Rhaid i bob gwasanaeth ateb ei gwneud yn bosibl i bersonau adael neges yn Gymraeg.

b) Galwadau uniongyrchol i aelodau o'r staff

Safonau arfaethedig:

[12] Rhaid i'r sefydliad lunio a gweithredu cynllun sy'n amlinellu sut y bydd cyflogeion a gweithwyr yn delio yn Gymraeg â galwadau.

[13] Rhaid i'r sefydliad ddarparu gwasanaeth switsfwrdd a fydd yn delio yn Gymraeg â galwadau.

c) Cyfeirio galwadau at aelodau o'r staff

Safonau arfaethedig:

[14] Rhaid i sefydliadau lunio a gweithredu cynllun sy'n amlinellu sut y bydd y switsfwrdd a chyflogeion a gweithwyr eraill yn cyfeirio galwyr sy'n dymuno derbyn gwasanaeth Cymraeg, gan sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg.

[15] Rhaid i'r sefydliad ddarparu switsfwrdd a fydd yn delio yn Gymraeg â galwadau.

ch) Safonau cyffredinol sy'n ymwneud â galwadau

Safonau arfaethedig:

[16] Rhaid i'r sefydliad ddatgan bod personau yn gallu defnyddio'r Gymraeg wrth gysylltu â'r sefydliad ar y ffôn. Rhaid i'r geiriad hwn fod ar:

- hafan y wefan
- gohebiaeth a ffurflenni
- arwyddion mewn derbynfeydd
- hysbysiadau swyddogol a chyhoeddiadau sy'n gwahodd personau i gysylltu â'r sefydliad ar y ffôn.

d) Galwadau gan y sefydliad

Safon arfaethedig:

[17] Rhaid cynnal galwadau ffôn i berson yn Gymraeg pan fo dewis iaith y person hwnnw wedi ei gofnodi i ddangos ei fod yn dymuno defnyddio gwasanaethau yn Gymraeg.

dd) Ateb galwadau ffôn yn awtomatig

Sylwadau: Mae'r safon hon yn ymwneud â systemau awtomatig a sefydlir gan y sefydliad i ateb galwadau ffôn drwy arwain y person drwy drefn benodedig gyda neges wedi'i recordio yn gofyn, er enghraifft, i'r person bwysu gwahanol rifau ar y ffôn er mwyn dewis gwahanol opsiynau.

Safon arfaethedig:

[18] Rhaid i system awtomatig y sefydliad i ateb y ffôn ddarparu'r gwasanaeth cyflawn yn Gymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer llinellau cymorth a chanolfannau galwadau

a) Oriau agor

Safonau arfaethedig:

[19] Rhaid delio yn Gymraeg â galwadau i linellau cymorth a chanolfannau galwadau pan fo'r gwasanaeth ar agor.

[20] Rhaid i'r sefydliad lunio a gweithredu cynllun sy'n amlinellu sut y bydd llinellau cymorth a chanolfannau galwadau yn darparu gwasanaeth Cymraeg.

[21] Rhaid i linellau cymorth a chanolfannau galwadau sicrhau mai'r neges gyntaf y bydd personau yn ei chlywed pan fyddant yn cysylltu â'r llinell gymorth neu'r ganolfan alwadau yw neges Gymraeg yn esbonio beth yw oriau'r gwasanaeth Cymraeg.

b) Safonau cyffredinol ar gyfer llinellau cymorth a chanolfannau galwadau

Safonau arfaethedig:

[22] Rhaid cynnwys cyfeiriadau at linellau cymorth neu wasanaethau canolfannau galwadau Cymraeg pan fo'r sefydliad yn hysbysebu ei linellau cymorth neu ei wasanaethau canolfannau galwadau.

[23] Rhaid i'r gwasanaeth Cymraeg fod â'r un rhif ffôn â'r gwasanaeth Saesneg.

[24] Rhaid i'r gwasanaeth Cymraeg fod â'r un dangosyddion perfformiad â'r gwasanaeth Saesneg cyfatebol.

c) Ateb galwadau ffôn yn awtomatig

Sylwadau: Mae'r safon hon yn trafod systemau awtomatig a sefydlir i ateb galwadau ffôn drwy arwain personau drwy drefn benodedig gyda neges wedi'i recordio yn gofyn, er enghraifft, i'r person bwyso gwahanol rifau ar y ffôn er mwyn dewis gwahanol opsiynau.

Safon arfaethedig:

[25] Rhaid i system awtomatig y sefydliad i ateb y ffôn ddarparu'r gwasanaeth cyflawn yn Gymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer cyfarfodydd personol

At ddibenion y safonau hyn, diffinnir 'cyfarfodydd personol' fel rhai sy'n digwydd rhwng y sefydliad a pherson.

a) Safonau sy'n berthnasol i gyfarfodydd

Safonau arfaethedig:

[26] Rhaid i'r sefydliad ei gwneud yn glir ei fod yn croesawu'r defnydd o'r Gymraeg ym mhob cyfarfod. Rhaid i'r geiriad hwn fod ar:

- hafan y wefan
- gohebiaeth a ffurflenni
- arwyddion mewn derbynfydd
- gwahoddiadau a chyhoeddusrwydd ar gyfer cyfarfodydd.

[27] Pan fo person wedi nodi ei fod yn dymuno cael cyfarfod personol yn Gymraeg, rhaid i'r sefydliad gynnal y cyfarfod hwnnw yn Gymraeg.

[28] Pan fo person wedi nodi ei fod yn dymuno cael cyfarfod personol yn Gymraeg, rhaid i'r sefydliad drefnu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Saesneg i'r Gymraeg ac o'r Gymraeg i'r Saesneg.

[29] Pan fo person wedi nodi ei fod yn dymuno cael cyfarfod personol yn Gymraeg, rhaid i'r sefydliad drefnu gwasanaeth cyfieithu olynol o'r Saesneg i'r Gymraeg ac o'r Gymraeg i'r Saesneg.

Safonau arfaethedig ar gyfer cyfarfodydd cyhoeddus

a) Cyfarfodydd y caiff personau penodol eu gwahodd iddynt

Sylwadau: At ddibenion y safonau hyn, cyfarfodydd yw'r rhain y caiff personau eu gwahodd iddynt a gofynnir i'r personau hynny nodi a fyddant yn dod ai peidio.

Safonau arfaethedig:

[30] Rhaid i wahoddiadau i gyfarfodydd cyhoeddus, lle caiff personau gyfle i gyfrannu i'r cyfarfod, ofyn a ydynt yn dymuno defnyddio'r Gymraeg.

[31] Rhaid gofyn i bersonau a fydd yn cyfrannu i'r cyfarfod a ydynt yn dymuno defnyddio'r Gymraeg.

[32] Rhaid darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd mewn cyfarfodydd lle bydd y personau sy'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn bresennol.

[33] Rhaid darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd mewn cyfarfodydd os bydd unrhyw un neu ragor o'r amodau canlynol yn berthnasol:

- mae mwy na phum person wedi nodi eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg
- mae mwy na phump y cant o'r personau sy'n bwriadu bod yn bresennol wedi nodi eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg
- bydd y Gymraeg yn cael ei defnyddio gan unrhyw berson a fydd yn rhoi cyflwyniad neu'n traddodi araith yn y cyfarfod, neu'n cadeirio neu'n llywyddu'r cyfarfod.

b) Cyfarfodydd sy'n agored i bersonau

Sylwadau: At ddibenion y safonau hyn, cyfarfodydd yw'r rhain y rhoddwyd cyhoedduswydd lleol iddynt. Nid yw'n ofynnol i bersonau roi gwybod i'r trefnwyr ymlaen llaw eu bod yn bwriadu bod yn bresennol.

Safonau arfaethedig:

[34] Rhaid i bob cyhoedduswydd a gyhoeddir gan y sefydliad am y cyfarfod ei gwneud yn glir y croesewir ac yr hwylusir y defnydd o'r Gymraeg.

[35] Rhaid gofyn i unrhyw berson y gofynnir ymlaen llaw iddo gyfrannu i'r cyfarfod, nodi a yw'n dymuno annerch y cyfarfod yn Gymraeg.

[36] Rhaid darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd yn y cyfarfod.

c) Materion cyffredinol sy'n gysylltiedig â chyfarfodydd cyhoeddus

Safonau arfaethedig:

[37] Rhaid i unrhyw wahoddiadau i gyfarfodydd cyhoeddus gael eu hanfon yn Gymraeg.

[38] Rhaid i unrhyw destun sy'n cael ei arddangos gan y sefydliad yn y cyfarfod gael ei arddangos yn Gymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer digwyddiadau cyhoeddus

Sylwadau: Mae'r safonau hyn yn berthnasol i ddigwyddiadau sy'n cael eu trefnu a'u hariannu'n gyfan gwbl gan y sefydliad y mae'r safonau hyn yn gymwys iddo. Nid yw'r

safonau yn berthnasol i ddigwyddiadau sy'n cael eu trefnu gan barti arall neu sy'n cael eu noddi'n rhannol gan y sefydliad.

Safonau arfaethedig:

[39] Rhaid i'r sefydliad beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â chyhoedduswydd, arwyddion na chyhoeddiadau sain mewn digwyddiadau cyhoeddus a fydd yn cael eu trefnu gan y sefydliad dan sylw.

[40] Rhaid i'r sefydliad sicrhau na fydd y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg pan fydd yn darparu gwasanaeth a chymorth i bersonau yn y digwyddiad hwnnw.

Safon arfaethedig ar gyfer cyhoedduswydd a hysbysebu

Sylwadau: At ddibenion y safon hon, dyma ddiffiniad o'r gweithgareddau.

- Ystyr 'cyhoedduswydd' yw gweithgareddau (ar wahân i weithgareddau yr ymdrinnir â hwy yn y safonau ar gyfer cyhoeddiadau) a gynhelir i rannu gwybodaeth er mwyn ennyn diddordeb a/neu ddarparu gwybodaeth drwy'r cyfryngau darlledu, y cyfryngau print a'r cyfryngau cymdeithasol.
- Ystyr 'hysbysebu' yw gweithgareddau a gynhelir i dynnu sylw at, er enghraifft, gynnyrch, gwasanaeth neu ymgyrch, a hynny fel arfer drwy hysbysebion neu gyhoeddiadau y talwyd amdanynt mewn papurau newydd neu gylchgronau, ar y radio neu'r teledu, ac ar hysbysfyrddau neu gyfryngau hysbysebu eraill.

Safon arfaethedig:

[41] Rhaid i unrhyw ddeunydd cyhoedduswydd neu hysbysebu fod yn Gymraeg. Rhaid peidio â thrin y fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg.

Safon arfaethedig ar gyfer arddangosfeydd cyhoeddus

Sylwadau: At ddibenion y safon hon, ystyr 'arddangosfa gyhoeddus' yw cyflwyniad a/neu arddangosfa wedi'u trefnu, gyda'r bwriad o hysbysu personau am faterion sy'n gysylltiedig â gwaith y sefydliad.

Safon arfaethedig:

[42] Rhaid i unrhyw ddeunydd arddangos gael ei ddangos yn Gymraeg. Rhaid i'r fersiwn Gymraeg beidio â bod yn llai amlwg na hygyrch na'r fersiwn Saesneg, a rhaid peidio â'i thrin yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg.

Safonau arfaethedig ar gyfer cyhoeddiadau

Sylwadau: At ddibenion y safonau hyn, ystyr 'cyhoeddiadau' yw dogfennau y mae'r sefydliad yn eu cynhyrchu ac yn eu rhoi ar gael i eraill. Maent yn cynnwys dogfennau ymgynghori, dogfennau canllaw, llyfrynnau, taflenni a phosteri. Gallant fod wedi'u cyhoeddi fel dogfennau copi caled neu fel dogfennau electronig. Nid ydynt yn cynnwys gohebiaeth, ffurflenni, arwyddion na deunyddiau yr ymdrinnir â hwy yn y safonau ar gyfer cyhoedduswydd a hysbysebu.

Nid yw'r safonau hyn yn berthnasol i hysbysiadau a thrwyddedau pan fo ffurf ragnodedig o'r hysbysiad Cymraeg a Saesneg. Byddai hyn yn mynd y tu hwnt i'r pwerau sydd gan Weinidogion Cymru trwy rinwedd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, ac a nodir gan gymhwysedd deddfwriaethol y Cynulliad Cenedlaethol o dan Ran 3 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Safonau arfaethedig:

[43] Rhaid i bob cyhoeddiad sydd yn perthyn i'r categorïau isod gael eu cynhyrchu yn Gymraeg gan y sefydliad:

- papurau cabinet
- agendâu, cofnodion a phapurau eraill ar gyfer cyfarfodydd, cynadleddau neu seminarau sy'n agored i bersonau
- trwyddedau
- tystysgrifau
- biliau (e.e. y dreth gyngor)
- taflenni gwybodaeth
- taflenni
- pamffledi
- dogfennau i'w dosbarthu i ysgolion neu mewn ysgolion
- polisïau
- strategaethau
- cynlluniau
- datganiadau i'r wasg.

[44] Os nad yw'r cyhoeddiad yn y rhestr uchod, rhaid i'r sefydliad ddilyn y meini prawf canlynol wrth asesu'r angen am fersiwn Gymraeg o'r cyhoeddiad.

- A yw'r pwnc yn golygu bod cyhoeddiad Cymraeg yn angenrheidiol?
- A yw'r gynulleidfa a ragwelir, a'u disgwyliadau, yn golygu bod cyhoeddiad Cymraeg yn angenrheidiol?

[45] Rhaid peidio â thrin y cyhoeddiad Cymraeg yn llai ffafriol na'r un Saesneg, o ran ffont, fformat, lliw, maint, eglurder ac amlygrwydd.

Safonau arfaethedig ar gyfer ffurflenni

Sylwadau: At ddibenion y safonau hyn, ystyr 'ffurflen' yw dogfen (boed ar ffurf copi caled neu electronig) sy'n ei gwneud yn ofynnol i bersonau gyflwyno gwybodaeth mewn perthynas â defnyddio gwasanaethau. Defnyddir ffurflenni i wneud y canlynol yn bennaf:

- gwneud taliad
- cyflwyno cais neu archeb
- rhoi gwybodaeth i'r sefydliad
- cwyno neu ddatgan barn i'r sefydliad
- cofrestru i dderbyn gwasanaeth.

Mae ffurflen yn cynnwys unrhyw ddeunydd esboniadol a argraffwyd ar y ffurflen i helpu personau sy'n llenwi'r ffurflen i ddeall sut i wneud hynny. Fodd bynnag, rhaid dilyn y safonau ar gyfer cyhoeddiadau wrth ymdrin ag unrhyw ddeunydd esboniadol a gyhoeddir ar wahân ac sy'n cyd-fynd â'r ffurflen.

Nid yw'r safonau hyn yn berthnasol i ffurflenni pan fo ffurf ragnodedig o'r ffurflen Gymraeg a Saesneg. Byddai hyn yn mynd y tu hwnt i'r pwerau sydd gan Weinidogion Cymru trwy rinwedd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 ac a nodir gan gymhwysedd deddfwriaethol y Cynulliad Cenedlaethol o dan Ran 3 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Oherwydd yr ymdrinnir â hwy o dan safonau eraill, nid yw'r safonau hyn yn berthnasol i'r canlynol:

- ffurflenni ar gyfer recriwtio (yr ymdrinnir â hwy o dan y safonau gweithredol)
- ffurflenni a ddefnyddir gan bersonau sy'n gwneud cais am gontract (yr ymdrinnir â hwy o dan safonau [70] a [71])
- ffurflenni a ddefnyddir gan bersonau i wneud cais am gymorth grant (yr ymdrinnir â hwy o dan safonau [66] a [67]).

Safonau arfaethedig:

[46] Rhaid i unrhyw ffurflen a gyhoeddir fod ar gael yn Gymraeg os ydynt yn berthnasol i'r categorïau canlynol:

- gwneud taliad
- cyflwyno cais neu archeb
- rhoi gwybodaeth i'r sefydliad
- cwyno neu ddatgan barn i'r sefydliad
- cofrestru i dderbyn gwasanaeth.

[47] Os nad yw'r cyhoeddiad yn y rhestr uchod, rhaid i'r sefydliad ddilyn y meini prawf canlynol wrth asesu'r angen am fersiwn Gymraeg o'r cyhoeddiad.

- A yw'r pwnc yn golygu bod cyhoeddiad Cymraeg yn angenrheidiol?
- A yw'r gynulleidfa a ragwelir, a'u disgwyliadau, yn golygu bod cyhoeddiad Cymraeg yn angenrheidiol?

[48] Rhaid peidio â thrin y fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg o ran amseriad ei chyhoeddi, y dyddiad cau ar gyfer cyflwyno ffurflen, unrhyw amser a ganiateir ar gyfer ymateb, ffont, fformat, lliw, maint ac eglurder.

[49] Pan fo'r sefydliad yn rhoi gwybodaeth ar fersiwn Gymraeg o ffurflen cyn ei hanfon at berson drwy'r post neu'r e-bost, rhaid rhoi'r wybodaeth honno yn Gymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer gwefannau a gwasanaethau ar-lein

Sylwadau: Nid yw'r safonau hyn yn berthnasol i ddeunydd sy'n cael ei ddarparu, ei bostio neu ei gyflwyno gan unrhyw drydydd parti i wefan neu wasanaeth ar-lein sefydliad.

At ddibenion y safonau hyn, ystyr 'gwefan' yw cyfres o dudalennau gwe rhyng-gysylltiedig sydd wedi'u paratoi ac sy'n cael eu cynnal gan sefydliad fel casgliad o wybodaeth i'w defnyddio gan bersonau. Mae 'gwefan' yn cynnwys 'tudalennau rhyngweithiol' fel y'u diffinnir isod.

Nid yw 'gwefan' yn cynnwys y dogfennau neu'r deunydd arall a gyhoeddir ar y wefan (gan gynnwys clipiau fideo a sain). Rhaid i benderfyniadau am yr iaith y dylid cyhoeddi dogfennau a deunydd arall ynnddi gael eu gwneud yn unol â'r safonau ar gyfer cyhoeddiadau, ffurflenni, a deunydd cyhoeddusrwydd a hysbysebu.

Ystyr 'tudalen ryngweithiol' yw cyfleuster sy'n caniatáu i bersonau gyflwyno gwybodaeth yn electronig i'r sefydliad dan sylw.

Nid yw 'gwefan' yn cynnwys gwybodaeth a gyflwynir gan bersonau drwy gyfrwng 'tudalen ryngweithiol' a gyhoeddir ar y wefan, fel adran ar gyfer sylwadau neu fforwm drafod.

a) Gwefannau

Safonau arfaethedig:

[50] Rhaid i bob tudalen we fod ar gael yn Gymraeg, a rhaid peidio â thrin testun Cymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg o ran ffont, fformat, lliw, maint, eglurder ac amlygrwydd.

[51] Rhaid i bob tudalen we newydd fod ar gael yn Gymraeg, a rhaid peidio â thrin testun Cymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg o ran ffont, fformat, lliw, maint, eglurder ac amlygrwydd.

b) Safon sy'n ymwneud ag apiau

Sylwadau: At ddibenion y safon hon, ystyr 'ap' yw cymhwysiad meddalwedd sydd wedi'i gynllunio i gyflawni tasg benodol. Fe'i cynlluniwyd i redeg ar ddyfeisiadau electronig.

Safon arfaethedig:

[52] Rhaid i bob ap a gyhoeddir gan y sefydliad weithredu'n llawn yn Gymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer arwyddion

Sylwadau: Mae'r safonau hyn yn berthnasol i arwyddion electronig yn ogystal ag arwyddion eraill.

Safonau arfaethedig:

[53] Rhaid i bob arwydd newydd, arwydd sy'n cael ei adnewyddu ac arwydd dros dro gynnwys, yn Gymraeg, yr wybodaeth y mae angen i'r arwydd ei chyfleu.

[54] Rhaid peidio â thrin testun Cymraeg ar arwyddion yn llai ffafriol na'r testun Saesneg o ran ffont, fformat, lliw, maint, eglurder ac amlygrwydd.

[55] Pan godir arwydd Cymraeg mewn amgylchiadau pan fo arwydd Saesneg yn cyfleu'r un wybodaeth, rhaid i'r arwydd Cymraeg fod yr un maint â'r arwydd Saesneg, a rhaid cyflwyno'r wybodaeth Gymraeg yn yr un ffont a maint ffont â'r arwydd Saesneg.

[56] Pan fo arwydd yn cynnwys y Gymraeg yn ogystal â'r Saesneg, rhaid gosod y testun Cymraeg fel mai hwnnw sy'n cael ei ddarllen gyntaf.

[57] Rhaid i'r sefydliad gymryd pob cam rhesymol i sicrhau nad yw testun Cymraeg ar arwyddion yn cael ei drin yn llai ffafriol na'r testun Saesneg o ran cywirdeb yr wybodaeth, cywirdeb ieithyddol a chysondeb terminolegol.

Safonau arfaethedig ar gyfer derbyn ymwelwyr

Sylwadau: At ddibenion y safonau hyn, ystyr 'derbynfa' yw man yn y sefydliad lle mae personau yn cael eu derbyn.

Safonau arfaethedig:

[58] Rhaid i dderbynfa'r sefydliad allu cynnig gwasanaeth Cymraeg bob amser.

[59] Rhaid i'r sefydliad ganfod beth yw dewis iaith personau wrth drefnu ymweliad neu apwyntiad sy'n golygu dod i dderbynfa.

[60] Rhaid i dderbynfa'r sefydliad ddelio yn Gymraeg ag unigolyn os yw wedi gwneud trefniant ymlaen llaw i alw ac wedi nodi y byddai'n dymuno gwasanaeth Cymraeg.

[61] Rhaid i dderbynfa'r sefydliad ddarparu llinell ffôn sy'n caniatáu i bersonau gael gwasanaeth Cymraeg.

[62] Rhaid i'r sefydliad ddarparu cyflogai neu weithiwr i fynd i'r dderbynfa pan fo person yn galw ac yn dymuno cael gwasanaeth Cymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer hysbysiadau swyddogol

Sylwadau: Ystyr 'hysbysiadau swyddogol' yw unrhyw hysbysiadau y mae sefydliad yn eu cyhoeddi fel rhan o'i waith er mwyn rhoi gwybod i bersonau am weithgarwch cyflenwi gwasanaethau neu newidiadau i weithgarwch cyflenwi gwasanaethau.

Nid yw'r safonau hyn yn berthnasol i hysbysiadau swyddogol pan fo ffurf ragnodedig o'r hysbysiad Cymraeg a Saesneg. Byddai hyn yn mynd y tu hwnt i'r pwerau sydd gan Weinidogion Cymru trwy rinwedd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 ac a nodir gan gymhwysedd deddfwriaethol y Cynulliad Cenedlaethol o dan Ran 3 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Safonau arfaethedig:

[63] Rhaid i hysbysiad swyddogol gael ei gyhoeddi yn Gymraeg, a rhaid iddo beidio â chael ei drin yn llai ffafriol na'r un Saesneg o ran ffont, fformat, lliw, maint, eglurder ac amlygrwydd.

[64] Pan fo hysbysiad swyddogol yn cynnwys y Gymraeg yn ogystal â'r Saesneg, rhaid gosod y testun Cymraeg fel mai hwnnw sy'n cael ei ddarllen gyntaf.

[65] Pan fo hysbysiad swyddogol Cymraeg yn cael ei gyhoeddi neu ei arddangos mewn amgylchiadau pan fo hysbysiad swyddogol Saesneg yn cyfleu'r un wybodaeth, rhaid i'r fersiwn Gymraeg beidio â chael ei thrin yn llai ffafriol na'r un Saesneg o ran ffont, fformat, lliw, maint, eglurder ac amlygrwydd.

Safonau arfaethedig ar gyfer dyfarnu grantiau

Safonau arfaethedig:

[66] Rhaid i ffurflenni cais a'r deunydd esboniadol cysylltiedig gael eu cyhoeddi yn Gymraeg.

[67] Rhaid i bersonau allu gwneud cais am gymorth grant yn Gymraeg.

[68] Rhaid i geisiadau am grantiau yn Gymraeg beidio â chael eu trin yn llai ffafriol na cheisiadau a wneir yn Saesneg o ran y dyddiad cau ar gyfer derbyn ceisiadau, ac o ran derbyn penderfyniad ynglŷn â'r cais grant.

[69] Rhaid i geisiadau am grantiau yn Gymraeg dderbyn penderfyniad ynglŷn â'r cais grant yn Gymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer dyfarnu contractau

Sylwadau: Dim ond os nad yw'r gyfraith yn rhagnodi pa ieithoedd y gellir eu defnyddio ar gyfer contractau penodol y gellir cymhwyso'r safonau hyn.

Safonau arfaethedig:

[70] Rhaid cyhoeddi gwahoddiadau i dendro yn Gymraeg.

[71] Rhaid i dendrwy'r allu cyflwyno tendrau yn Gymraeg.

[72] Rhaid i dendrwy'r sy'n cyflwyno tendrau yn Gymraeg beidio â chael eu trin yn llai ffafriol na thendrwy'r sy'n cyflwyno ceisiadau yn Saesneg o ran y dyddiad cau ar gyfer derbyn tendrau, nac o ran derbyn penderfyniad ynglŷn â'r tendr.

[73] Rhaid i dendrwy'r a gyflwynodd dendrau yn Gymraeg dderbyn penderfyniad yn Gymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer codi ymwybyddiaeth o wasanaethau Cymraeg sydd ar gael

Safonau arfaethedig:

[74] Rhaid i'r sefydliad ddatgan pa wasanaethau Cymraeg sydd ar gael:

- ar hafan y wefan
- drwy ddolen o hafan y wefan
- ar daflen bwrpasol sydd ar gael yn adeiladau'r sefydliad lle mae mynediad i'r cyhoedd
- ar boster i'w arddangos yn adeiladau'r sefydliad lle mae mynediad i bersonau
- mewn hysbysiad i'w gyhoeddi mewn papurau newydd neu gylchlythyrau a gyhoeddir gan y sefydliad ar gyfer y cyhoedd.

[75] Rhaid i'r safonau y mae'n rhaid cydymffurfio â hwy gael eu cyhoeddi ar wefan y sefydliad, a rhaid iddynt fod ar gael i'w harchwilio yn unrhyw un o swyddfeydd y sefydliad sydd ar agor i bersonau.

[76] Rhaid i sefydliadau ei gwneud yn glir i bersonau:

- mewn derbynfeydd
- mewn gohebiaeth
- ar ffurflenni
- ac wrth gysylltu â defnyddiwr gwasanaethau dros y ffôn

bod gwasanaeth Cymraeg ar gael.

[77] Rhaid i sefydliadau ofyn i bersonau a ydynt yn dymuno:

- cael eu cyfarch mewn derbynfeydd
- derbyn gohebiaeth
- derbyn ffurflenni
- derbyn galwadau ffôn

yn Gymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer hunaniaeth gorfforaethol a brandio

Sylwadau: At ddibenion y safon hon, ystyr 'hunaniaeth gorfforaethol' yw'r ffordd y mae sefydliad yn ei gyflwyno ei hun i bersonau drwy ddatganiadau gweledol. Mae'n cael ei chyfleu drwy elfennau megis yr enw a ddefnyddir gan y sefydliad (nid ei enw cyfreithiol efallai), logos, brandio, sloganau a phapur ysgrifennu.

Mae 'brand' yn cynnwys enw, logo, slogan, dyluniad, symbol neu unrhyw elfen arall sy'n golygu bod modd adnabod sefydliad neu weithgaredd, ac sy'n gymorth i wahaniaethu rhyngddo a sefydliadau neu weithgareddau eraill.

Nid yw'r safon hon yn berthnasol i amgylchiadau pan fo'r gyfraith yn gwneud darpariaethau sy'n ei gwneud yn ofynnol defnyddio enw cyfreithiol sefydliad.

Safon arfaethedig:

[78] Rhaid i hunaniaeth gorfforaethol sefydliad a/neu ei frand beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safonau arfaethedig ar gyfer cyrsiau

Sylwadau: At ddibenion y safonau hyn, ystyr 'cwrs' yw unrhyw seminar, hyfforddiant, gweithdy neu ddarpariaeth debyg sy'n cael ei ddarparu ar gyfer personau. Mae hyn yn cynnwys cyrsiau addysg (e.e. cyrsiau i ddysgu ieithoedd ychwanegol, sgiliau TG), a chyrsiau hyfforddi ar gyfer plant a phobl ifanc (e.e. gwersi nofio a gweithdai theatr). Nid yw 'cwrs' yn cynnwys gweithgareddau sy'n cael eu darparu fel rhan o gwricwlwm ysgol fel sy'n ofynnol yn ôl statudau perthnasol.

Safonau arfaethedig:

[79] Rhaid cynnig pob cwrs addysg neu hyfforddiant yn Gymraeg.

[80] Rhaid cynnig cyrsiau addysg neu hyfforddiant yn Gymraeg os ydynt wedi'u hanelu'n benodol at bersonau 18 oed neu iau.

[81] Pan fydd sefydliad yn trefnu cwrs addysg neu hyfforddiant, rhaid iddo asesu'r angen i'w ddarparu yn Gymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer systemau annerch y cyhoedd

Safonau arfaethedig:

[82] Rhaid gwneud unrhyw negeseuon clywadwy yn Gymraeg.

[83] Rhaid gwneud unrhyw negeseuon clywadwy yn Gymraeg gyntaf.

Safonau arfaethedig sy'n ymwneud â chronfa ddata

Safonau arfaethedig:

[84] Rhaid i sefydliadau ganfod dewis iaith personau sy'n dymuno defnyddio gweithgareddau darparu gwasanaethau.

[85] Rhaid i sefydliadau greu a chynnal cronfa ddata o bersonau y gŵyr y sefydliad eu bod am ddefnyddio gweithgareddau darparu gwasanaethau yn Gymraeg.

Safonau llunio polisi

Cyflwyniad

Mae adran 29 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn datgan mai ystyr 'safon llunio polisi' yw safon sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi ac y bwriedir iddi sicrhau, neu gyfrannu at sicrhau, un neu ragor o'r canlyniadau canlynol:

- bod y person sy'n gwneud y penderfyniad polisi yn ystyried pa effeithiau, os o gwbl, (a ph'un ai yw'r effeithiau'n bositif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi yn eu cael:
  - (a) ar gyfleoedd i bersonau eraill ddefnyddio'r Gymraeg, neu
  - (b) ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.
- bod y person sy'n gwneud y penderfyniad polisi yn ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniad fel bod y penderfyniad yn cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif:
  - (a) ar gyfleoedd i bersonau eraill ddefnyddio'r Gymraeg, neu
  - (b) ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.
- bod y person sy'n gwneud y penderfyniad polisi yn ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniad fel nad yw'r penderfyniad yn cael effeithiau andwyol, neu fel bod y penderfyniad yn cael effeithiau llai andwyol:
  - (a) ar gyfleoedd i bersonau eraill ddefnyddio'r Gymraeg, neu
  - (b) ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Mae adran 29 hefyd yn datgan bod cyfeiriad at effeithiau positif neu effeithiau andwyol yn gyfeiriad at yr effeithiau hynny, boed hwy'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol.

Ystyr 'penderfyniad polisi' y mae'n rhaid i'r safon ymwneud ag ef yw penderfyniad gan berson ynglŷn ag arfer ei swyddogaethau, neu ynglŷn a chynnal ei fusnes neu ymgymeriad arall.

Safon arfaethedig sy'n ymwneud ag ystyried effeithiau penderfyniad polisi ar y Gymraeg

Safonau arfaethedig:

[86] Rhaid i sefydliad sy'n gwneud penderfyniad polisi asesu pa effaith, os o gwbl, boed hynny'n bositif neu'n andwyol, y byddai'r penderfyniad yn ei cael ar y cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

[87] Rhaid i sefydliad sy'n gwneud penderfyniad polisi asesu sut gellid sicrhau bod y penderfyniad yn cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar y cyfleoedd i

bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

[88] Rhaid i sefydliad sy'n gwneud penderfyniad polisi asesu sut gellid sicrhau nad yw'r penderfyniad yn cael effeithiau andwyol, neu ei fod yn cael effeithiau llai andwyol, ar y cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

[89] Rhaid i ddogfennau ymgynghori am benderfyniad polisi drafod, a holi barn am, yr effeithiau y byddai'r polisi sy'n cael ei ystyried yn eu cael ar y cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

[90] Rhaid i ddogfennau ymgynghori am benderfyniad polisi drafod, a holi barn ynghylch, sut y gellid gwneud y polisi dan ystyriaeth fel y caiff effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar y cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

[91] Rhaid i ddogfennau ymgynghori am benderfyniad polisi drafod, a holi barn ynghylch, sut y gellid gwneud y polisi dan ystyriaeth fel na chaiff effeithiau andwyol, neu fod yr effeithiau yn llai andwyol, ar gyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

[92] Rhaid i sefydliadau asesu pa effeithiau y byddai dyfarnu grant yn eu cael ar gyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

[93] Rhaid i sefydliadau asesu sut byddai dyfarnu grant yn cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar gyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

[94] Rhaid i sefydliadau asesu sut byddai dyfarnu grant yn cael effeithiau andwyol, neu effeithiau llai andwyol, ar gyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safonau gweithredu

Cyflwyniad

Mae adran 30 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn datgan mai ystyr 'safon gweithredu' yw safon:

- (1a) sy'n ymwneud â gweithgareddau perthnasol person (A), a
- (b) y bwriedir iddi hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg:
- (i) gan A wrth i A wneud ei weithgareddau perthnasol,
  - (ii) gan A a pherson arall wrth iddynt ddelio â'i gilydd mewn cysylltiad â gweithgareddau perthnasol A, neu
  - (iii) gan berson heblaw A wrth iddo wneud gweithgareddau at ddibenion gweithgareddau perthnasol A, neu mewn cysylltiad â hwy.
- (2a) ystyr 'gweithgareddau perthnasol' yw:
- (i) swyddogaethau, neu
  - (ii) busnes neu ymgymeriad arall
- (b) mae cyfeiriad at gyflawni gweithgareddau perthnasol yn gyfeiriad at:
- (i) arfer swyddogaethau, neu
  - (ii) cynnal busnes neu ymgymeriad arall.

Safonau arfaethedig ar gyfer defnyddio'r Gymraeg mewn gweinyddiaeth fewnol

Safonau arfaethedig:

[95] Rhaid darparu'r dogfennau canlynol yn Gymraeg os yw'r cyflogai neu'r gweithiwr yn dymuno, a rhaid i'r sefydliad beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Mae'r dogfennau yn cynnwys contractau, ffurflenni a gohebiaeth ynghylch yr isod, ond heb gynnwys tystiolaeth ategol i'w hystyried yn ystod gweithdrefnau disgyblu neu gwyno:

- contract cyflogaeth
- contract gweithiwr am wasanaethau
- dogfennau a lunnir gan y sefydliad yn amlinellu swydd-ddisgrifiad a/neu amcanion swydd cyflogai neu weithiwr
- dogfennau yn amlinellu gofynion hyfforddiant cyflogai
- dogfennau yn amlinellu amcanion perfformiad cyflogai ar gyfer cyfnod penodol
- dogfennau yn amlinellu neu'n cofnodi cynllun gyrfa cyflogai
- dogfennau yn ymwneud â pholisïau absenoldebau a ffurflenni cais am absenoldebau
- dogfennau'n ymwneud â chwyn a gyflwynir gan gyflogai, neu mewn perthynas â hi
- dogfennau'n ymwneud ag achos disgyblu a gyflwynir yn erbyn cyflogai neu y mae'r cyflogai yn cyflwyno tystiolaeth mewn perthynas ag ef.

[96] Rhaid i sefydliadau gyhoeddi polisïau mewn perthynas â'r canlynol yn Gymraeg:

- ymddygiad cyflogeion a/neu weithwyr yn y gweithle
- iechyd a lles
- cyflogau a buddion
- rheoli perfformiad
- absenoldeb o'r gwaith
- amodau gwaith
- patrymau gwaith.

[97] Pan fo cyflogai neu weithiwr wedi nodi ei fod am i gyfarfod ynghylch cwyn a wnaed ganddo, neu mewn perthynas ag ef, gael ei gynnal yn Gymraeg, rhaid i'r sefydliad gynnal y cyfarfod hwnnw yn Gymraeg.

[98] Pan fo cyflogai neu weithiwr wedi nodi ei fod am i gyfarfod ynghylch achos disgyblu a gyflwynwyd yn ei erbyn neu mewn perthynas ag achos disgyblu y mae'n cyflwyno tystiolaeth ynddo, gael ei gynnal yn Gymraeg, rhaid i'r sefydliad gynnal y cyfarfod hwnnw yn Gymraeg.

[99] Pan fo cyflogai neu weithiwr wedi nodi ei fod am i gyfarfod ynghylch cwyn a wnaed ganddo, neu mewn perthynas ag ef, gael ei gynnal yn Gymraeg, rhaid i'r sefydliad gynnig darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Saesneg i'r Gymraeg ac o'r Gymraeg i'r Saesneg.

[100] Lle bydd cyflogai neu weithiwr wedi nodi ei fod am i gyfarfod ynghylch achos disgyblu a gyflwynwyd yn ei erbyn neu mewn perthynas ag achos disgyblu y mae'n cyflwyno tystiolaeth ynddo, gael ei gynnal yn Gymraeg, rhaid i'r sefydliad gynnig darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Saesneg i'r Gymraeg ac o'r Gymraeg i'r Saesneg.

Safonau arfaethedig ar gyfer TGCh a deunyddiau cymorth

Safonau arfaethedig:

[101] Rhaid i'r sefydliad baratoi cynllun yn amlinellu sut y bydd yn darparu adnoddau ar gyfer cyflogeion a gweithwyr i hwyluso a chefnogi defnyddio'r Gymraeg o ran systemau TGCh. Bydd y cynllun yn cynnwys:

- sut y bydd yn darparu adnoddau gwirio sillafu a gramadeg Cymraeg
- sut y bydd yn darparu rhyngwynebau Cymraeg ar gyfer meddalwedd lle bo rhyngwyneb yn bodoli eisoes.

[102] Rhaid i'r sefydliad ddarparu ei dudalennau mewnruwyd yn Gymraeg.

[103] Rhaid i'r sefydliad ddarparu fersiwn Gymraeg o bob tudalen newydd ar y fewnruwyd.

[104] Rhaid i'r sefydliad ddarparu'r rhyngwyneb a'r dewislenni ar ei dudalennau mewnruwyd yn Gymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer sgiliau'r Gymraeg – cynllunio a hyfforddi'r gweithlu

Safonau arfaethedig:

[105] Rhaid i'r sefydliad lunio strategaeth yn amlinellu sut bydd y sefydliad yn:

- asesu sgiliau iaith Gymraeg ei gyflogeion a'i weithwyr er mwyn cydymffurfio â safonau
- asesu'r angen am sgiliau iaith Gymraeg cyn hysbysebu swydd wag neu swydd newydd
- trefnu ei gyflogeion a'i weithwyr er mwyn cydymffurfio â safonau sy'n berthnasol i'r sefydliad
- galluogi ei gyflogeion a'i weithwyr i gaffael sgiliau iaith Gymraeg er mwyn i'r sefydliad gydymffurfio â safonau
- darparu hyfforddiant drwy'r Gymraeg yn y meysydd canlynol:
  - recriwtio a chyfweld
  - rheoli perfformiad
  - gweithdrefnau cwyno a disgyblu
  - hyfforddiant sefydlu
  - delio wyneb yn wyneb â'r cyhoedd
  - iechyd a diogelwch
- darparu hyfforddiant drwy gyfrwng y Gymraeg ar faterion yn ymwneud a defnyddio'r Gymraeg yn effeithiol mewn:
  - cyfarfodydd
  - cyfweiliadau
  - gweithdrefnau cwyno a disgyblu.

[106] Rhaid i'r sefydliad ddarparu cyfleoedd i'w gyflogeion a'i weithwyr gael hyfforddiant iaith Gymraeg yn ystod oriau gwaith.

[107] Rhaid i'r sefydliad ddarparu cyfleoedd i'w gyflogeion a'i weithwyr sydd wedi mynychu hyfforddiant iaith Gymraeg yn ystod oriau gwaith fynychu hyfforddiant ychwanegol i ddatblygu eu sgiliau iaith Gymraeg.

[108] Rhaid i'r sefydliad ddarparu cyrsiau hyfforddiant er mwyn i'w gyflogeion a/neu ei weithwyr feithrin:

- ymwybyddiaeth o'r Gymraeg
- dealltwriaeth o'r gofynion sydd ar y sefydliad i weithredu yn unol â safonau'r Gymraeg
- dealltwriaeth o ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle.

[109] Rhaid i'r sefydliad ddarparu gwybodaeth i godi ymwybyddiaeth ei gyflogeion a/neu ei weithwyr o'r Gymraeg ym mhob cwrs sefydlu i gyflogeion a/neu weithwyr newydd.

[110] Rhaid i'r sefydliad ddarparu geiriad i'w gynnwys yn llofnodion negeseuon e-bost ei gyflogeion a/neu ei weithwyr sy'n siarad Cymraeg, fel y bydd eraill yn gwybod eu bod yn siarad neu'n dysgu Cymraeg.

Safonau arfaethedig ar gyfer recriwtio

Safonau arfaethedig:

[111] Rhaid i'r sefydliad gynnwys yr anghenion sgiliau Cymraeg angenrheidiol wrth hysbysebu swydd wag neu swydd newydd.

[112] Rhaid i'r wybodaeth yn y dogfennau canlynol gael ei darparu yn Gymraeg, a rhaid i'r sefydliad beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg o ran:

- ffurflenni cais
- swydd-ddisgrifiadau
- deunydd esboniadol am y broses ymgeisio
- gwybodaeth am y broses recriwtio
- gwybodaeth am gyfweiliadau neu ddulliau asesu eraill.

[113] Rhaid i'r sefydliad sicrhau bod ei ffurflenni cais yn rhoi lle i'r ymgeisydd nodi cael ei fod angen cyfweiliad Cymraeg.

[114] Rhaid i'r sefydliad gynnal cyfweiliad ymgeisydd yn Gymraeg os yw wedi nodi yn ei ffurflen gais ei fod angen cyfweiliad Cymraeg.

[115] Pan fo'r ymgeisydd wedi nodi ei fod angen cyfweiliad Cymraeg, rhaid i'r sefydliad gynnig trefnu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Saesneg i'r Gymraeg ac o'r Gymraeg i'r Saesneg.

Safonau arfaethedig ar gyfer arwyddion

Safonau arfaethedig:

[116] Rhaid i bob arwydd newydd ac arwydd sy'n cael ei adnewyddu gynnwys, yn Gymraeg, yr wybodaeth y mae angen i'r arwydd ei chyfleu.

[117] Rhaid peidio â thrin testun Cymraeg ar arwyddion yn llai ffafriol na'r testun Saesneg o ran ffont, fformat, lliw, maint, eglurder ac amlygrwydd.

[118] Pan godir arwydd Cymraeg mewn amgylchiadau pan fo arwydd Saesneg yn cyfleu'r un wybodaeth, rhaid i'r arwydd Cymraeg fod yr un maint â'r arwydd Saesneg, a rhaid cyflwyno'r wybodaeth Gymraeg yn yr un ffont a maint ffont â'r arwydd Saesneg.

[119] Pan fo arwydd yn cynnwys y Gymraeg yn ogystal â'r Saesneg, rhaid gosod y testun Cymraeg fel mai hwnnw sy'n cael ei ddarllen gyntaf.

Safonau arfaethedig ar gyfer cyhoeddiadau a negeseuon sain

Safon arfaethedig:

[120] Rhaid gwneud unrhyw negeseuon sain yn Gymraeg gyntaf.

Safonau hybu

Mae adran 31 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn datgan mai ystyr 'safon hybu' yw safon (yn ymwneud ag unrhyw weithgaredd) y bwriedir iddi hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg yn ehangach.

Safonau arfaethedig:

[121] Rhaid i'r sefydliad asesu proffil demograffig y Gymraeg yn y cymunedau y mae'n ei gwasanaethu.

[122] Rhaid i'r sefydliad asesu'r cyfleoedd cyfredol sydd ar gael i ddefnyddio'r Gymraeg, ac a ddylid darparu a chefnogi mwy o gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg.

[123] Rhaid i'r sefydliad asesu'r angen i ariannu gweithgareddau sydd wedi'u cynllunio i hyrwyddo a hwyluso defnyddio'r Gymraeg.

[124] Rhaid i'r sefydliad lunio, a chyhoeddi ar wefan y sefydliad, strategaeth i ddangos sut y mae'n bwriadu hyrwyddo a hwyluso defnyddio'r Gymraeg yn ehangach.

[125] Rhaid i'r sefydliad adolygu'r strategaeth a chyhoeddi fersiwn ddiwygiedig o fewn pum mlynedd i ddyddiad cyhoeddi'r strategaeth flaenorol.

Safonau cadw cofnodion

Safonau arfaethedig:

[126] Rhaid i'r sefydliad gadw cofnod o'r camau a gymerir i sicrhau cydymffurfiaeth â safonau sydd wedi'u gwneud yn benodol gymwys i'r sefydliad mewn perthynas â:

- gohebiaeth
- galwadau ffôn
- llinellau cymorth a chanolfannau galwadau
- cyfarfodydd personol
- cyfarfodydd cyhoeddus
- cyhoeddusrwydd a hysbysebu
- arddangosfeydd cyhoeddus
- cyhoeddiadau
- ffurflenni
- gwefannau a gwasanaethau ar-lein
- arwyddion
- derbyn ymwelwyr
- hysbysiadau swyddogol
- dyfarnu grantiau
- dyfarnu contractau
- codi ymwybyddiaeth o'r gwasanaethau Cymraeg sydd ar gael
- hunaniaeth gorfforaethol a brandio
- cyrsiau
- systemau annerch y cyhoedd
- cronfa ddata.

[127] Rhaid i'r sefydliad gadw cofnod o:

- sgiliau iaith Gymraeg ei gyflogeion a'i weithwyr
- asesiadau o anghenion sgiliau iaith Gymraeg swyddi gwag a swyddi newydd
- camau a gymerir i gynllunio'r gweithlu yn unol â sgiliau iaith Gymraeg ei gyflogeion a'i weithwyr er mwyn gallu cydymffurfio â safonau
- hyfforddiant sy'n cael ei gynnig yn Gymraeg, a'r niferoedd sy'n mynychu'r cyrsiau hynny.

[128] Rhaid i'r sefydliad gadw cofnod o'r camau a gymerir i sicrhau cydymffurfiaeth â safonau sydd wedi'u gwneud yn benodol gymwys i'r sefydliad mewn perthynas â safonau llunio polisi.

[129] Rhaid i'r sefydliad gadw cofnod o'r camau a gymerir i sicrhau cydymffurfiaeth â safonau sydd wedi'u gwneud yn benodol gymwys i'r sefydliad mewn perthynas â safonau gweithredu.

[130] Rhaid i'r sefydliad gadw cofnod o'r camau a gymerir i sicrhau cydymffurfiaeth â safonau sydd wedi'u gwneud yn benodol gymwys i'r sefydliad mewn perthynas â safonau hybu.

[131] Rhaid i'r sefydliad gadw cofnod o gwynion ysgrifenedig (ar ffurf electronig neu gopi caled) a ddaw i law am gydymffurfiaeth y sefydliad â safonau cyflenwi gwasanaethau sydd wedi'u gwneud yn benodol gymwys i'r sefydliad.

[132] Rhaid i'r sefydliad gadw cofnod o gwynion ysgrifenedig (ar ffurf electronig neu gopi caled) a ddaw i law am gydymffurfiaeth y sefydliad â safonau llunio polisi sydd wedi'u gwneud yn benodol gymwys i'r sefydliad.

[133] Rhaid i'r sefydliad gadw cofnod o gwynion ysgrifenedig (ar ffurf electronig neu gopi caled) a ddaw i law am gydymffurfiaeth y sefydliad â safonau gweithredu sydd wedi'u gwneud yn benodol gymwys i'r sefydliad.

[134] Rhaid i'r sefydliad gadw cofnod o gwynion ysgrifenedig (ar ffurf electronig neu gopi caled) a ddaw i law am gydymffurfiaeth y sefydliad â safonau hybu sydd wedi'u gwneud yn benodol gymwys i'r sefydliad.